

DIALOGUL CIVILIZAȚIONAL ÎN CONTEXTUL PROCESULUI DE GLOBALIZARE: TEORIA LUI S.P. HUNTINGTON LA 20 DE ANI

Aurelian LAVRIC

Universitatea de Stat din Moldova

Globalizarea este contextul internațional contemporan și vizează procese integraționiste ale economiei mondiale, interacțiuni culturale ș.a. În 1993 Samuel P. Huntington a publicat articolul „The Clash of Civilizations?”, în care a prezentat teoria lumii multipolare ce s-a instituit după sfârșitul Războiului Rece. La baza fiecăreia dintre cele 9 civilizații Huntington a pus o religie (confesiune). Cercetătorul a semnalat posibile conflicte între comunități aparținând diferitelor civilizații. Așadar, în noul context, de o importanță vitală este dialogul civilizațional, care trebuie purtat pentru asigurarea securității internaționale. Acesta poate îmbrăca diverse forme: întruniri ale liderilor bisericilor, festivaluri, programe mass-media și schimburi de experiență („people to people”) ș.a. La 20 de ani de la publicarea teoriei lui Huntington, prezentul ne arată că trendul în relațiile internaționale este de consolidare a organizațiilor internaționale, din care fac parte state din diferite civilizații. Republica Moldova, plasată de Huntington în civilizația Slavo-Ortodoxă, poate să se integreze în spațiul civilizațional occidental.

Cuvinte-cheie: *globalizare, lume multipolară, civilizații, religie, conflict, terorism internațional, dialog, UE, NATO, Republica Moldova.*

THE CIVILIZATION DIALOGUE WITHIN THE GLOBALIZATION PROCESS: S.P. HUNTINGTON THEORY AFTER 20 YEARS

The globalization is the contemporary international context and is aimed at integration processes of world economy, cultural interactions etc. In 1993 Samuel P. Huntington published the article “The Clash of Civilizations?”, in which he presented the theory of multi-polar world, which was established after the Cold War. Underlying each of the nine civilizations Huntington set a religion (confession). The researcher noted possible conflicts between communities belonging to different civilizations. Therefore, in the new context the civilizational dialogue is vitally important, to ensure the international security. It can take various forms: meetings of leaders of churches, festivals, programs and media exchanges (“people to people”) etc. Twenty years after the publication of Huntington’s theory, the present day trend in international relations is to strengthen the international organizations to which countries from different civilizations belong. The Republic of Moldova, located by Huntington in the Slavic-Orthodox civilization, can integrate into Western civilization space.

Keywords: *globalization, multipolar world, civilizations, religion, conflict, international terrorism, dialog, EU, NATO, Republic of Moldova.*

GLOBALIZAREA – CONTEXTUL INTERNAȚIONAL CONTEMPORAN

Globalizarea este un termen ce desemnează procese în plină desfășurare, care iau amploare și care, indiscutabil, afectează toate domeniile vieții umane și majoritatea covârșitoare a statelor lumii care au o cât de mică deschidere față de mediul internațional. După autorii germani Michael Kunczik și Astrid Zipfel, „*globalizarea* este un termen care de un timp încoace a devenit la modă când se discută despre procese ale economiei mondiale, despre suprapuneri culturale etc. Interrelațiile și interconectările pe plan mondial au devenit mult mai intense în ultimii ani. Globalizarea nu înseamnă doar extinderea comerțului între țări tot mai îndepărtate, dar și o mai intensă repartiție a muncii, factorii de producție devenind tot mai mobili (fluxul internațional de capital, mobilitatea crescândă a salariaților), în special însă capitalul mobil. Se dezvoltă o concurență a platformelor de producție ale unor țări, o concurență de amplasamente teritoriale. Globalizarea în domeniul economic înseamnă o evoluție care apropie economia mondială de idealul teoretic al pieței perfecte, plene, adică o piață, unde concurența a scăpat de cadrul îngust al statelor naționale” [3, p.212]. Autorii germani s-au referit și la globalizarea în domeniul culturii, stăruind asupra evoluțiilor din sectorul mediilor de informare.

Există opinii conform cărora semne ale globalizării pot fi întrezărite cu sute de ani în urmă: imperii ca cele Persan, Macedonean și Roman sunt văzute ca și cadru al unor procese care au avut loc pe teritorii întinse și care au condus la impunerea unor norme și practici comune pentru diferite popoare, contactele (inclusiv economice) și schimburile culturale dintre care s-au intensificat. Diferența vizibilă ține de faptul că în acele

cazuri a fost vorba despre un cadrul politic (al unui stat) comun, în timp ce în prezent globalizarea cuprinde teritoriul planetei fără să existe însă un stat (spațiu politic comun) planetar. Totuși, termenul a apărut la sfârșitul anilor '60 și a fost lansat de specialistul canadian în teoria mijloacelor de comunicare în masă Marshal McLuhan și de specialistul american în „problemele comunismului” Zbigniew Brzezinski. Marshal McLuhan a lansat tot atunci expresia „sat global”. După alți autori, globalizarea s-a accentuat în anii '70, când țările producătoare de petrol s-au unit în OPEC și au majorat prețul petrolului (de la 1,90 la 28,76 dolari).

Personal consider că procesul de globalizare a coincis cu apariția și utilizarea pe scară largă a tehnologiilor informaționale – a Internetului. Termenul World Wide Web, abreviat WWW sau și www, numit scurt și web (care în engleză înseamnă „rețea mondială”, respectiv „rețea”), a fost inventat în 1989 la Centrul European de Cercetări Nucleare (CERN) din Geneva, Elveția. Propunerea inițială de creare a unei colecții de documente având legături între ele a fost făcută de Tim Berners-Lee în martie 1989. Propunerea a apărut în urma problemelor de comunicare pe care le întâmpinau echipele de cercetători ce foloseau Centrul, chiar și folosind poșta electronică. Primul prototip al acestei colecții (mai întâi în format de text simplu) a apărut nu mult înainte de decembrie 1991, când s-a făcut prima lui demonstrație publică. Studiul a fost continuat prin apariția primei aplicații grafice *Mosaic*, în februarie 1993, realizată de cercetătorul Marc Andreessen de la *National Center for Supercomputing Applications* (NCSA) din orașul Urbana-Champaign din statul federal Illinois, SUA. Practic, apariția Internetului și a globalizării, între care există o legătură indisolubilă, a coincis cu sfârșitul Războiului Rece, respectiv cu colapsul URSS.

TEORIA LUMII MULTIPOLARE A LUI SAMUEL P.HUNTINGTON

Acest proces a fost vizat de cercetătorul american Samuel P. Huntington la elaborarea Teoriei lumii multipolare în domeniul Relațiilor Internaționale. În 2013 se împlinesc 20 de ani de la publicarea în revista „Foreign Affairs” a articolului „The Clash of Civilizations?” („Ciocnirea civilizațiilor?”), semnat de Samuel P. Huntington (1927-2008) [1, p.22-49]. În 1996 a apărut de sub tipar volumul lui Huntington „The Clash of Civilizations and the Remaking of the World Order” (în traducere în limba română a apărut în 1997: „Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale”) – de data aceasta fără semnul întrebării la sfârșitul titlului [2]. Articolul din 1993 a fost scris ca o reacție la cartea lui Francis Fukuyama, „Sfârșitul istoriei și ultimul om” (1992), dar, se pare, a fost elaborat și sub impresia războiului din fosta Iugoslavie: Croația (1991-1995) și Bosnia și Herțegovina (1992-1995). Huntington a propus o nouă viziune cu privire la relațiile internaționale în epoca post Război Rece: a prezentat trecerea de la lumea bipolară, împărțită **pe criteriul ideologico-politic** (două sisteme/blocuri de state – democratice/capitaliste și totalitare/comuniste sau socialiste) la o lume multipolară, împărțită în opt civilizații, **după criteriul religios**. Cele opt civilizații, după Huntington, sunt: Occidentală, Confucianistă, Japoneză, Islamică, Hindusă, Slavo-Ortodoxă, Latino-Americană și „posibil” Africană [1, p.25]. În volumul publicat ulterior, din expunerea lui Huntington rezultă că el ia în considerare existența celei de a noua civilizații: Budistă [2, p.67], chiar dacă susține că „(...) bidismul, deși o mare religie, nu a fost baza unei mari civilizații” [2, p.68].

Făcând referire la mai mulți cercetători de până la el, Huntington susține că „civilizație”, ca și „cultură”, „se referă deopotrivă la modul de viață”, la „valori, reguli, instituții, moduri de gândire” [2, p.58]. După Huntington, la temelia modului de gândire și a modului de viață a persoanelor care fac parte din diferitele civilizații stau religiile (confesiunile). „Milenii de istorie a umanității au arătat că religia nu este o «mică diferență», ci, probabil, cea mai profundă diferență care există între oameni” [2, p.378]. Drept pentru care savantul american a ajuns la concluzia că „dimensiunea culturală și cea mai periculoasă a politicii globale pe cale de apariție [în 1993, când era publicat articolul său în revista „Foreign Affairs”] va fi conflictul dintre grupuri ce aparțin de civilizații diferite” [2, p.11].

Teoria lui Huntington a stârnit controverse, unii cercetători aducându-i critici încă de la momentul publicării articolului în revistă („Foreign Affairs”, 1993). Totuși, viziunea sa a fost acceptată ca una dintre teorii de specialiști în Relații Internaționale. Esența viziunii cercetătorului american vizează faptul că în lumea multipolară, formată din 8-9 civilizații, pot apărea conflicte civilizaționale, care vor antrena comunități ce aparțin de diferite civilizații. Prăbușirea turnurilor World Trade Centre din New York, la 11 septembrie 2001, a confirmat într-o oarecare măsură prognozele alarmante ale lui Huntington. Cu toate că terorismul internațional a devenit din acel moment principala amenințare la adresa securității internaționale, până în prezent nu a avut loc totuși vreun conflict/război civilizațional, cu antrenarea unor comunități largi din diferite state ale diferitelor civilizații. Organizația teroristă Al-Qaeda, care și-a asumat răspunderea pentru atentatele din

11.09.2001, este un actor non-statal, clandestin, care nu reprezintă interesele comunităților umane largi din state aparținând civilizației islamice.

Un alt caz care a confirmat, într-o anumită măsură, previziunile din teoria lui Huntington a fost publicarea la 30 septembrie 2005, în calitate de ilustrații la un articol în ziarul danez „Jullands-Posten”, a celor 12 caricaturi care îl reprezentau pe prorocul Mohamed. Întrucât reprezentarea lui Mohamed este interzisă în Islam (faptul că prorocul a fost reprezentat în acele caricaturi în imagini hilare nici nu mai conta pe fundalul interdicției idolatriei la musulmani), mulți musulmani din Danemarca și din alte state au considerat publicarea caricaturilor ca o provocare conștientă. Ministerele de Externe din 11 state islamice au cerut guvernului danez să-și ceară scuze pentru publicare, iar unele chiar și-au închis ambasadatele în semn de protest pentru că nu au obținut scuzele scontate. După protestele diplomatice a urmat boicotul mărfurilor daneze. Autoritățile daneze, ca și direcția ziarului, au explicat că respectivele desene se înscriu în realizarea în practică a libertății cuvântului. Caricaturile însoțeau un articol despre autocenzură și libertatea cuvântului, în care se relata despre faptul că niciun pictor nu a dorit să deseneze ilustrații la o carte despre Islam pentru copii. În cadrul protestelor ce au urmat au avut loc atacuri asupra ambasadelor daneze din unele state musulmane (de exemplu, în Djakarta (Indonezia), Beirut (Liban) ș.a.).

DIALOGUL CIVILIZAȚIONAL ÎN CONTEXTUL INTERNAȚIONAL CONTEMPORAN

Preocuparea pentru pacea în lume, pentru asigurarea securității internaționale, pentru evitarea izbucnirii unor posibile conflicte civilizaționale a determinat pași concreți privind purtarea unui dialog civilizațional. El trebuie să aibă loc atât la nivel guvernamental (în condițiile în care civilizațiile nu sunt organizații politice, este vorba despre contacte interguvernamentale între state aparținând diferitelor civilizații), cât mai ales la nivelul societăților civile ale statelor lumii. Pot fi menționate câteva tipuri de dialog civilizațional:

1. Reuniuni ale liderilor religioși mondiali (după prototipul mișcării ecumenice, instituite în cadrul Creștinismului);
2. Conferințe științifice, ale comunității științifice internaționale, consacrate temei dialogului civilizațional;
3. Diverse festivaluri internaționale (de muzică, teatru, cinema ș.a.);
4. Programe mass-media, inclusiv online (pe Internet) despre culturile și religiile popoarelor lumii – atât programe ale unor popoare/state destinate altora, cât și programe prin care reprezentanți ai unei culturi/civilizații descoperă o altă cultură/civilizație;
5. Schimburi de experiență (după principiul „people to people”) ale diferitelor grupuri profesionale (de exemplu, jurnaliști, cercetători ș.a.) sau sociale (de exemplu, studenți);
7. Programe de genul „Work and Travel” (în cadrul acestora studenți din diferite state ale lumii pot pleca la muncă, de exemplu în SUA, pe perioada vacanțelor);
8. Turismul.

Toate acestea (și altele, pe care nu le-am menționat) pot fi considerate drept forme ale dialogului civilizațional. Fostul Suveran Pontif, Papa Benedict al XVI-lea, ca și predecesorul său Papa Ioan Paul al II-lea, a promovat ideea dialogului civilizațional [4]. Deși diverse activități privind dialogul civilizațional sunt desfășurate în lume, numărul lor și numărul persoanelor implicate în ele poate fi și trebuie să fie mai mare.

O REVIZUIRE A TEORIEI LUI S.P. HUNTINGTON LA 20 DE ANI DE LA PUBLICARE

Teoria lumii multipolare, a lui Samuel P. Huntington, a contribuit plenar la stimularea preocupărilor pentru intensificarea dialogului civilizațional. Totuși, în prezent, la 20 de ani de la publicarea articolului cercetătorului american, în revista „Foreign Affairs”, poate fi făcută o revizuire a teoriei sale, respectiv pot fi formulate câteva critici cu privire la ea:

1. Nu toate civilizațiile au un centru de putere („un stat nucleu”), așa cum există în civilizația Occidentală, despre care Huntington scrie: „Din punct de vedere istoric, Occidentul a avut, de obicei, mai multe state de nucleu; acum are două nuclele – cel al Statelor Unite și cel franco-german în Europa, Marea Britanie fiind un centru adițional de putere aflat la voia întâmplării între cele două” [2, p.195]. În civilizația Slavo-Ortodoxă: Federația Rusă, în cea Sinică: China. De exemplu, în cazul civilizației Africane (regiunea sub-Sahariană) un asemenea stat nucleu (influent) lipsește – chiar autorul se îndoia cu privire la civilizația respectivă, scriind: „civilizația Africană (posibilă)” [2, p.67]. Ca și în cazurile civilizațiilor Latino-Americană, Budistă sau Islamică, Huntington scrie despre „absența unui stat islamic de nucleu” [2, p.261]. În condițiile lipsei unui stat nucleu într-un spațiu civilizațional, este dificil a vorbi despre o civilizație care să conteze în raporturile de putere în politicul mondial.

2. În conformitate cu viziunea cercetătorului american, Grecia, Bulgaria și România, ca state cu populații majoritar ortodoxe, fac parte din civilizația Slavo-Ortodoxă. Totuși, încă în 1981 Grecia a aderat la Comunitățile Europene, iar în 2007 Bulgaria și România au aderat la UE, fapt ce a arătat că statele respective se identifică mai mult cu spațiul civilizațional Occidental (fără să înceteze, totuși, să mai fie state ortodoxe).

3. Huntington a fost subiectiv și selectiv în ceea ce privește componența unei civilizații – numărul statelor care o formează. În timp ce a acordat statutul de civilizație-stat Japoniei, niciun alt stat nu s-a mai învrednicit de o asemenea dublă ipostază (Japonia fiind, după autor, singurul *stat-civilizație*).

4. Pare subiectivă și împărțirea lumii creștine, după confesiuni, în două civilizații – Occidentală (Catholică și Protestantă) și Slavo-Ortodoxă, în acest din urmă caz fiind utilizat un nume generic al unui grup de popoare (popoarele slave). Totuși, în cazul civilizației Islamice Huntington nu face o diferențiere între suniți și šiiti, știut fiind faptul că între Iranul šiit și Arabia Saudită sau Indonezia sunită sunt diferențe substanțiale – atât confesionale, cât și etnice.

5. Divizarea statelor din emisfera vestică în civilizațiile Occidentală (SUE și Canada) și Latino-Americană pare să aibă la bază și ea mai degrabă criteriul de natură etnică (ca să nu spunem rasială).

După 20 de ani de la publicarea articolului lui Samuel P. Huntington, putem să apreciem că viziunea sa a avut o importanță deosebită în mediile academice din lume. În opinia noastră, teoria sa a reflectat starea de spirit de la sfârșitul Războiului Rece, când în urma prăbușirii sistemului de idei comunist, în spațiul ex-socialist popoarele din statele respective au recurs, în încercarea de a găsi noi repere valorice, la valorile religioase, respectiv civilizaționale: „În anii '90 a izbucnit o criză globală de identitate. Oriunde te uitați, oamenii întrebau «cine suntem?», «cui aparținem?» și «cine nu este ca noi?»” [2, p.180]. Considerăm că în acești 20 de ani, în procesul globalizării, lumea a evoluat spre un sistem mondial care, totuși, în prezent nu are la bază *religiosul*, ci *economicul* și preocuparea pentru *asigurarea securității*. Putem afirma că evoluția sistemului internațional, în ultima perioadă istorică, poate fi reprezentată astfel:

1815 – 1945: sistem multipolar, cu imperii ca actori internaționali (a avut la bază *economicul* și *asigurarea securității*, prin împărțirea zonelor de influență în lume) →

1945 – 1991: sistem bipolar (perioada Războiului Rece, a avut la bază criteriul *ideologico-politic*) →

1991 – prezent: sistem multipolar (după Huntington, are la bază *religia/confesiunea*).

Părerea noastră e că **la etapa contemporană, în secolul XXI**, se consolidează un **sistem** internațional **multipolar**, care are la bază *economicul* și preocuparea pentru *asigurarea securității*. Deci, observăm că în prezent se manifestă din nou unele caracteristici din perioada 1812-1945, cu deosebirea că acum nu acționează în calitate de actori internaționali notorii imperii, ci state naționale puternic dezvoltate (G7 ar fi o listă a acestora, la care se adaugă Rusia).

În prezent există exemple de integrare în spații economice și de securitate comune, din care fac parte state aparținând diferitelor religii/confesiuni. De exemplu: din Uniunea Vamală a viitoarei Uniuni Eurasiatice fac parte atât Rusia și Belarus cu populații majoritar ortodoxe, cât și Kazahstanul, cu populația titulară, în plin avânt demografic, musulmană. Grecia, România și Bulgaria ortodoxe s-au integrat în UE și NATO – alături de statele pe care Huntington le vedea ca făcând parte de drept din civilizația Occidentală. De altfel, din NATO fac parte până în prezent Turcia, pe care Huntington a inclus-o în civilizația Islamică, state ale civilizației Occidentale și cele trei state ortodoxe (Grecia, Bulgaria și România), pe care Huntington le vedea în civilizația Slavo-Ortodoxă. Procesele integraționiste avansate între SUA, Canada și Mexic în cadrul Acordului Nord-American de Comerț Liber (North American Free Trade Agreement – N.A.F.T.A.), semnat la 17 decembrie 1992, sunt un alt exemplu de cooperare economică ce prevalează asupra oricăror diferențe de ordin religios/civilizațional. Într-o lume tot mai secularizată, factorul economic și cel al asigurării securității devin precumpănitori în raport cu factorii religios (civilizațional) și ideologico-politic (ținând cont de faptul că din vechiul lagăr mondial socialist au mai rămas până în prezent patru state cu ideologia de stat comunistă: China, Coreea de Nord, Cuba și Vietnam). Datorită economiei sale în plin avânt, China comunistă este un partener economic, iar în consecință – și politic, important pentru SUA, Japonia sau Rusia.

Samuel P. Huntington a fost conștient de importanța factorilor economic și de securitate: „Vor coincide întotdeauna alinierea politică și economică cu cele care au la bază cultura și civilizația? Bineînțeles că nu. Considerațiile legate de echilibrul de putere vor duce uneori la alianțe civilizaționale încrucișate (...)” [2, p.183]. Totuși, Huntington considera: „Cu toate acestea, este posibil ca aceste modele să devină mai slabe și mai lipsite de semnificație și de adaptare pentru a servi scopurilor noii ere” [2, p.183]. Referindu-se la

organizații multicivilizaționale, Huntington nota: „Organizații internaționale multicivilizaționale, cum ar fi ASEAN, ar putea să facă față unei dificultăți crescânde de a-și menține coerența” [2, p.183]. Dânsul a arătat că din ASEAN, creată în 1967, fac parte „un stat sinic, unul budist, unul creștin și două state musulmane” [2, p.189]. În ce ne privește, considerăm că „alianțele civilizaționale încrucișate”, adică organizațiile din care fac parte state aparținând diferitelor civilizații (religii/confesiuni), se consolidează și reprezintă actorii internaționali principali în sistemul internațional multipolar contemporan, care, în fapt, nu este un sistem al civilizațiilor, ci unul al organizațiilor economice și de securitate. Cu toate că factorul civilizațional (religios/confesional) nu trebuie ignorat nici acum, nici pe viitor.

Un exemplu al tendințelor din lumea contemporană îl reprezintă statele ortodoxe din Balcani: Macedonia, Muntenegru și Serbia. Acestea, deși sunt state ortodoxe, sunt orientate clar către integrarea în UE și NATO, acolo unde își văd realizarea intereselor economice și a celor de asigurare a securității, fără să întrețină relații speciale cu Federația Rusă – popul civilizației Slavo-Ortodoxe.

Așadar, recunoscând valoarea teoriei lui Huntington, care a accentuat diversitatea culturală a popoarelor lumii, unite în civilizații printr-o religie (respectiv, prin confesiuni ale unei religii) și care a accentuat importanța identității civilizaționale, putem afirma că trendul lumii contemporane vizează instituirea unui sistem mondial format din uniuni de state care au la bază principiul economic (interese economice comune), dar și pe cel al asigurării securității (colective). Din acest punct de vedere, în pofida faptului că a fost plasată în civilizația Slavo-Ortodoxă, Republica Moldova poate deveni membru al UE și NATO, în măsura în care va putea contribui la consolidarea securității în zona frontierei sud-estice a UE și NATO și în măsura în care va fi interesantă din punct de vedere economic (al pieței interne și al produselor sale) pentru organizația comunitară europeană.

REPUBLICA MOLDOVA DIN PERSPECTIVĂ CIVILIZAȚIONALĂ

În lumina teoriei lui Huntington, Republica Moldova ar aparține spațiului civilizațional Slavo-Ortodox. Poate din această cauză Huntington s-a referit la Republica Moldova doar în trei locuri din cartea sa. Într-un alineat autorul a făcut referință la situația (conflictul) din estul RM: „După ce Moldova a devenit independentă, odată cu colapsul Uniunii Sovietice, mulți gândeau la o eventuală unificare a sa cu România. Teama că așa ceva ar putea să se întâmple a stimulat o mișcare secesionistă a estului unificat al republicii, care a avut sprijinul tacit al Moscovei și pe cel activ al Armatei a 14-a ruse, ceea ce a dus la crearea unei Republici Transnistrene. Totuși, sentimentul moldovenesc de unire cu România a intrat în declin, în replică la problemele economice ale ambelor țări și la presiunea economică rusă. Moldova s-a alăturat C.S.I. și legăturile comerciale cu Rusia s-au extins. În februarie 1994, partidele pro-ruse au avut un succes covârșitor în alegerile parlamentare” [2, p.241].

Astfel, războiul din 2 martie – 21 iulie 1992 din zona nistreană a Republicii Moldova a fost aproape trecut cu vederea de către cercetător, comparativ cu cel din Bosnia și Herțegovina, probabil pentru că el l-a văzut ca pe unul *intracivilizațional*. Huntington scria explicit: „În același timp, în fosta Uniune Sovietică, Belarusul ortodox, Moldova și Ucraina gravitează în jurul Rusiei (...)” [2, p.182]. Într-un alt loc cercetătorul american scria: „Succesorul imperiilor țarist și comunist este un bloc civilizațional, asemănător în multe privințe cu cel al Occidentului în Europa. În nucleu, Rusia, echivalentul Franței și Germaniei, este strâns legată de un cerc interior ce include două republici preponderent ortodoxe – Belarus și Moldova – , Kazahstan, a cărei populație este musulmană în proporție de 40%, și Armenia, un aliat istoric al Rusiei” [2, p.239-240].

Totuși, Republica Moldova se înscrie în conceptul huntingtonian de „stat sfâșiat”: „Țările sfâșiate pot fi identificate cu ajutorul a două fenomene. Liderii lor se referă la ele ca la o «punte» între două culturi și observatorii le descriu ca pe Ianus” [2, p.201]. Deși autorul invocă exemplele Turciei, Mexicului, Australiei, Ucrainei ș.a., cazul Republicii Moldova, pe care Huntington o vedea clar ca parte a civilizației Slavo-Ortodoxe, se potrivește destul de bine descrierii conceptului în cauză. În literatura de specialitate din Republica Moldova ce vizează domeniul Relațiilor Internaționale se vorbește despre o dilemă civilizațională Vest – Est (sau Occidentul – Rusia).

Considerăm totuși că unele detalii referitoare la faza fierbinte a aceluia conflict scot în evidență un lucru de o semnificație deosebită: apartenența Republicii Moldova la spațiul civilizațional Occidental. Este știut faptul că războiul din Bosnia și Herțegovina, ca și cel din Cecenia, au reprezentat într-o oarecare măsură și conflicte civilizaționale, ținând cont de faptul că acolo au venit luptători din alte state musulmane (unii dintre ei devenind comandanți ai comandourilor rebelilor – de exemplu, Hatab, originar din Iordania, care a luptat în

Cecenia). La fel s-a întâmplat și în Bosnia. Un conflict intercivilizațional antrenează luptători din mai multe state, uniți de aceeași religie, care luptă împotriva purtătorilor altei religii într-un conflict teritorial ș.a.

După cum se știe, în războiul din 1992 din zona nistreană a Republicii Moldova au participat grupuri de cazaci și mercenari din Rusia și Ucraina. Faptul că acest lucru a fost posibil demonstrează că Republica Moldova nu face parte din același spațiu civilizațional cu Rusia (în pofida religiei comune – Creștin-Ortodoxe). În contextul teoriei lui Huntington – fără a reduce din valoarea viziunii sale – putem afirma că exemplul Republicii Moldova (cu conflictul ruso-moldovenesc din 1992) constituie o excepție ce confirmă totuși valabilitatea respectivei teorii. Faptul că acel conflict a antrenat participarea cazacilor și mercenarilor din Rusia – alături de armata regulată (a 14-cea) rusă – arată clar că Republica Moldova nu se află în prezent în fața unei dileme geopolitice: Vest-Est. În lumina acestui fapt, putem afirma că Republica Moldova aparține de drept civilizației Occidentale. Și argumentele în acest sens sunt, desigur, mult mai numeroase.

Iată de ce războiul din Estul Republicii Moldova nu a fost unul intracivilizațional, ci se înscrie în conceptul de „războaie ale liniilor de falie” [2, p.337], adică a fost un război în zona unei rupturi, care a despărțit civilizațiile Occidentală și Slavo-Ortodoxă. Huntington considera că „frecvența, intensitatea și violența războaielor liniilor de falie sunt cu mult sporite de credințele în Dumnezeu diferiți” [2, p.378]. Paradoxul conflictului din zona nistreană a Republicii Moldova constă în faptul că populațiile majoritare ale celor două părți beligerante – Republica Moldova și Federația Rusă – aparțin nu doar aceleiași confesiuni religioase (Creștin-Ortodoxe), ci chiar și aceleiași Biserici – Ortodoxe a Rusiei. Cu toate acestea, conflictul ruso-moldovenesc de pe Nistru este o excepție care se înscrie totuși în conceptul de „războaie ale liniilor de falie”, așa încât dilema Est-Vest este, pentru Republica Moldova, una falsă. Statul moldovean nu are altă opțiune decât cea occidentală, participarea masivă a cazacilor ruși în războiul din 1992 demonstrând clar că atât factori politici, care au stimulat și susținut deplasarea formațiunilor paramilitare în Estul Republicii Moldova, cât și o parte a societății rusești, din care au fost recrutați acei paramilitari, vedeau poporul Republicii Moldova ca pe un dușman – aparținând altei civilizații, respectiv celei Occidentale.

Considerăm că sistemul de valori al civilizației Occidentale, concretizat în cei patru piloni – „apărarea și securitatea întruchipate de NATO; încrederea împărtășită în domnia legii și în democrația parlamentară; capitalismul liberal și comerțul liber”; „moștenirea culturală europeană comună, emanând de la Grecia și Roma prin Renaștere” [2, p.457] – reprezintă un ideal pe care și l-a asumat Republica Moldova, chiar dacă se mai confruntă cu probleme ce țin de *domnia legii* (atât la nivelul conducerii politice, cât și în ceea ce privește funcționarea sistemului de justiție), cazuri de corupție ș.a. Dar, în măsura în care valorile occidentale vor fi conștientizate de partidele politice și de societatea moldovenească, statul Republica Moldova se va consolida din punctele de vedere politic, economic și al asigurării securității. Singurul spațiu civilizațional care poate constitui un cadru benefic pentru realizarea acestor deziderate este cel Occidental. În același timp, poporul Republicii Moldova trebuie să-și păstreze valorile creștin-ortodoxe împărtășite de majoritatea cetățenilor țării.

Bibliografie:

1. HUNTINGTON, S.P. The Clash of Civilizations? In: *Foreign Affairs*, 1993, vol.72, no.3, p.22-49.
2. HUNTINGTON, S.P. *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*. București: Antet, 1997.
3. KUNCZIK, M., ZIPFEL, A. *Introducere în știința publicisticii și a comunicării*. Cluj: Presa universitară Clujeană, 1998.
4. STANILA, C. *Papa invocă necesitatea vitală a dialogului dintre creștini și musulmani*, 2006. [Accesat: 1.07.2013] Disponibil: <http://biserica.org/phpBB2/viewtopic.php?p=966&sid=327188b6538f0979db5da7652e95f832>

Prezentat la 03.07.2013